

بررسی رابطه جهتگیری مذهبی و سرسختی روانشناختی در دانشجویان

پریسا یاسمی نژاد*

محسن گل محمدیان**

بهنام فعلی***

دریافت مقاله: ۹۰/۳/۸

پذیرش نهایی: ۹۰/۹/۹

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی رابطه جهتگیری مذهب و سرسختی روانشناختی در دانشجویان انجام شد. جامعه پژوهش شامل تمام دانشجویان دختر و پسر دانشگاه پیام نور اسلام آباد غرب در سال تحصیلی ۸۹-۹۰ بود. از این جامعه ۳۸۰ نفر به روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه جهتگیری مذهب آلپورت و پرسشنامه سرسختی روانشناختی (AHI) اهواز بود. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون و آزمون T مستقل استفاده گردید. نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که بین جهتگیری مذهب درونی و سرسختی روانشناختی دانشجویان رابطه معناداری مثبت وجود دارد، اما بین جهتگیری مذهب بیرونی و سرسختی روانشناختی دانشجویان رابطه معناداری منفی وجود دارد. دیگر نتایج، دلالت می‌کند که بین دانشجویان دختر و پسر از نظر جهتگیری مذهبی درونی و بیرونی تفاوت معنی داری وجود ندارد اما بین دانشجویان دو جنس از نظر سرسختی روانشناختی تفاوت معنی داری مشاهده شد. کلید واژه‌ها: سرسختی روانشناختی، جهتگیری مذهبی در دانشجویان، تعلیم و تربیت امروز.

*نویسنده مسئول: مربی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دزفول pyasemi@yahoo.com

**مربی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دزفول

***مربی دانشگاه پیام نور مرکز اسلام آباد غرب

مقدمه

اگر شخصیت^۱ را ترکیبی از رفتار، افکار، هیجانات و انگیزشهای فرد بدانیم، عوامل سازنده شخصیت ممکن است در افراد مختلف، متفاوت باشد. از سوی دیگر، امکان دارد این عوامل به شیوه‌های مختلفی ترکیب شده باشد به گونه ای که الگوهای شخصیتی گوناگونی را به وجود آورد. بسیاری از پژوهشگران معتقدند وجود تفاوت‌های فردی و ویژگیهای شخصیتی متفاوت، واکنش افراد را نسبت به موقعیتها و فشارها^۲ متمایز می کند؛ یکی از این ویژگیهای شخصیتی، سرسختی روانشناختی^۳ است (وردی و همکاران، ۱۳۷۸).

سرسختی روانشناختی، یک ویژگی شخصیتی است که در رویارویی با حوادث فشارزای زندگی به عنوان منبع مقاومت و سپرمحافظ عمل می کند. سرسختی، ترکیبی از باورها در مورد خود و جهان است که از سه جزء تعهد، کنترل و مبارزه جویی تشکیل شده است، اما در عین حال مجموعه‌ای واحد است که از عمل هماهنگ این سه جزء تشکیل یافته است (کوباسا^۴، ۱۹۸۲). سرسختی احساس بنیادی از کنترل است که به فرد سرسخت امکان ترسیم و دسترسی به فهرستی از راهبردها را می دهد. در نهایت سرسختی باعث پرورش دیدی خوش بینانه نسبت به فشارها می شود؛ به عبارتی، صفت مبارزه جویی، فرد سرسخت را قادر می سازد تا حتی حوادث ناخوشایند را بر حسب امکانی برای یادگیری به تهدیدی برای ایمنی در نظر بگیرد و تمامی این جنبه‌ها باعث پیشگیری و یا کوتاه شدن مدت پیامدهای منفی تنش‌زا می شود و در واقع سرسختی، سپری در مقابل برانگیختگی شدید

---

1 - Personality

2 - Stressors

3 - Psychological hardiness

4 - Kobasa

فیزیولوژیک در اثر حوادث تنش زا است که سیله و دیگر پژوهشگران، عامل آسیب پذیری در مقابل بیماریها می دانند (روغنجی، ۱۳۸۴). سرسختی روانشناختی به عنوان تعدیل کننده، روابط بین تنش و بیماری روانشناختی و جسمانی عمل می کند. افرادی که از سرسختی روانشناختی قوی برخوردارند، احتمال کمتری دارد که در مقایسه با افراد دارای سرسختی روان شناختی ضعیف در پاسخ به تنش، دچار آسیب جسمانی و یا روانی شوند. هم چنین یافته های تجربی نقش تعدیل کننده سرسختی روانشناختی را در مقایسه با فشارهای جانبی تنش تأیید می کند. دیگر یافته ها بیان می کند که بین دو جنس از نظر سرسختی روانشناختی تفاوت معنی داری نیست (برانون و فیست^۱، ۱۹۹۷؛ شریفی، عریضی و نامداری، ۱۳۸۴).

ویژگیهای سرسختی روانشناختی به این ترتیب است: ۱- حس کنجکاوی قابل توجه ۲- تمایل به داشتن تجربه های جالب و معنی دار ۳- اعتقاد به مؤثر بودن آنچه مورد تصور ذهنی قرار گرفته است. ۴- باور به اینکه تغییر، طبیعی است و هر محرک با اهمیتی می تواند موجب رشد و پیشرفت شود. ۵- ابراز وجود و نیرومندی ۶- توانایی استقامت و مقاومت. این ویژگیهای مختلف می تواند در خصوص سازگاری با وقایع تنش آور زندگی مفید باشد. (کوباسا، مری و پوکتی، ۱۹۸۲؛ به نقل از کیامرثی و همکاران، ۱۳۷۷). منطق انتخاب این ویژگیها ارزیابیهای شناختی خوش بینانه ای است که می تواند به رغم تنش آور بودن آنها باعث درک معنی دار و طبیعی ویژگیها از سوی فرد شود. با وجود این، تصمیم گیری قاطعانه می تواند به یکپارچگی آنان در تجربه های آینده منجر شود؛ به این ترتیب افراد سرسخت، وقایع تنش آور را به وقایع قابل تحملتر تبدیل می کنند (کیامرثی و همکاران، ۱۳۷۷). همان گونه که از این مباحث پیداست، سرسختی روانشناختی به عنوان ویژگی مهم

1 – Brannon & Feist

در ساختار شخصیت افراد می تواند آنها را برابر فشار های مختلف محیطی محافظت کند. در واقع می توان عنوان کرد که افراد با سطح سرسختی روانشناختی قوی با توجه به صفات مبارزه جویی و ابراز وجود و نیرومندی و استقامت در مقابل حوادث تنش زای محیطی کمتر دچار آسیبهای جسمانی و روانی می شوند؛ لذا اهمیت و ضرورت سرسختی روانشناختی در این مباحث آشکار می شود.

یکی دیگر از تعدیل کننده های آسیبهای جسمانی و روانی، جهتگیری مذهبی افراد است. جهتگیری مذهبی^۱ افراد دو نوع است: جهتگیری درونی و جهتگیری بیرونی مذهبی^۲. به نظر آلپورت و راس^۳، شخصی که جهتگیری مذهبی درونی دارد با مذهبش زندگی می کند اما شخصی که جهتگیری مذهبی بیرونی دارد، از مذهبش استفاده می کند. اشخاصی که جهتگیری درونی دارند، انگیزه های اصلی خود را در مذهب می یابند. چنین اشخاصی شخصیتشان با مذهبشان یکی می شود. در حالی که افراد با جهتگیری بیرونی برای رسیدن به اهدافی دیگر به سمت مذهب می روند؛ به عبارت دیگر چنین اشخاصی به سمت خداوند می روند بدون اینکه از خود روی بگردانند (مختاری و همکاران، ۱۳۸۰). براساس نظریه آلپورت مذهب درونی، مذهبی فراگیر و دارای اصول سازمان یافته و درونی شده است در حالی که مذهب برونی، خارجی و ابزاری است که برای ارضای نیازهای فردی از قبیل مقام و امنیت مورد استفاده قرار می گیرد. منظور آلپورت از جهتگیری مذهبی درونی عبارت است از: تعهد انگیزش فراگیر که غایت و هدف است نه وسیله ای برای دستیابی به اهداف فردی (جان بزرگی، ۱۳۷۸).

در خصوص متغیرهای همبسته با جهتگیری مذهبی و پیشبینیهای آن،

---

1 - Religious Orientation

2 - Intrinsic & Extrinsic religious orientation

3 - Allport & Ross

پژوهش‌های متعددی صورت گرفته است. از جمله آنها می‌توان به پژوهش یانگ و همکاران^۱ (۲۰۰۰) اشاره کرده که در مورد دانش آموختگان رشته‌های روانشناسی صورت گرفت. آنها از پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که معنویت^۲ به عنوان سازه، نقش مهمی بر سازگاری روانشناختی دارد و می‌توان از آن در کار بالینی با مراجعان کمک گرفت. مکناستی و همکاران^۳ (۲۰۰۴) در پژوهش خود نشان دادند که دین در سازگاری افراد تأثیر قابل ملاحظه‌ای دارد و از آن می‌توان در کار بالینی با مراجعانی استفاده کرد که خواهان روان درمانی معنوی هستند. جانسون^۴ (۲۰۰۴) نشان داد باورهای دینی در سلامت روان و سازگاری افراد نقش عمده ای دارد. نتایج تحقیق ناوارا و جیمز^۵ (۲۰۰۵) بیانگر این بود افرادی که در مقیاس جهتگیری مذهبی بیرونی نمره‌های بیشتری را کسب کرده بودند تنش بیشتری داشتند ولی افرادی که نمره‌های بیشتری در جهتگیری مذهبی درونی داشتند، تنش کمتری را نشان دادند. اوفارا^۶ (۲۰۰۴) طی مطالعه‌ای، ۱۴۳ جوان را که به دلیل خدمت سربازی به ترک منزل مجبور شده بودند، مورد بررسی قرار داد. نتایج نشان داد جوانانی که سرسختی روانشناختی آنها ضعیف بود، نسبت به جوانانی که این خصلت در آنها قویتر بود، بیشتر دچار اضطراب جدایی از خانواده شده بودند (به نقل از نیسی و همکاران، ۱۳۸۴). نتایج تحقیقات مدی^۷ و همکاران (۱۹۹۶) بیانگر این بود که بین سرسختی و مصرف مواد مخدر و الکل رابطه منفی وجود دارد.

در حوزه بررسی جهتگیری مذهبی، پژوهش‌های متعددی در ایران صورت گرفته

---

1 - Young, & et al.

2 - Spirituality

3 - McNulty & et al.

4 - Johnson

5 - Navara & James

6 - Ofara

7 - Maddi & et al..

است. نتایج تحقیق بیانی و همکاران (۱۳۸۷) بیانگر این بود که بین جهتگیری مذهبی دانشجویان با اضطراب و افسردگی رابطه معکوسی هست. آزموده و همکاران (۱۳۸۶) نیز عنوان کردند که بین جهتگیری مذهبی و متغیرهای شادکامی و سرسختی روانشناختی رابطه معنادار وجود دارد و افراد با جهتگیری درونی نسبت به افراد با جهتگیری بیرونی از تعهد، مهار و مبارزه جویی بیشتری برخوردارند. دیگر نتایج آنها دلالت می کرد که بین زنان و مردان از نظر سرسختی روانشناختی تفاوت معنی داری هست و دختران از سطح سرسختی روانشناختی قویتری برخوردارند.

در خصوص متغیر سرسختی نیز تحقیقات بسیاری صورت گرفته است؛ از جمله نریمانی (۱۳۸۶) نشان داد بین متغیرهای سرسختی روانشناختی، سبکهای تفکر^۱ و مهارتهای اجتماعی^۲ با پیشرفت تحصیلی^۳ دانش آموزان رابطه مثبت معناداری وجود دارد و از سه متغیر پیش بین تنها متغیرهای سرسختی روانشناختی و سبک های تفکر قابلیت پیش بینی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان را داشتند. در تحقیق کامیار (۱۳۸۶) رابطه معناداری بین عوامل خود انگیزی در هوش هیجانی با عوامل سرسختی دیده نشد. یافته دیگر این پژوهش حاکی بود که زنان و مردان از نظر سرسختی و هوش هیجانی تفاوتی ندارند.

بدون شک مذهب در بهداشت روان^۴ افراد جامعه نقش تاثیرگذاری دارد. دانشجویان به عنوان قشر آینده ساز جامعه در پیشرفت اجتماع نقش مهمی دارند. بررسی ابعاد سلامت روان و مشخص کردن تعیین کننده های جهتگیری مذهبی ضروری است. با عنایت به اهمیت این مسئله، هدف اصلی این پژوهش، بررسی رابطه

---

1 - Thinking styles
2 - Social skills
3 - Academic achievement
4 - Mental health

بین جهتگیری مذهبی و سرسختی روانشناختی در دانشجویان دختر و پسر است.

روش

جامعه آماری این پژوهش را تمام دانشجویان (دختر و پسر) دانشگاه پیام نور اسلام آباد غرب در سال تحصیلی ۹۰-۸۹ تشکیل می داد. نمونه را ۳۸۰ نفر دانشجوی کارشناسی تشکیل می داد که به روش نمونه گیری تصادفی ساده^۱ انتخاب شدند. طرح پژوهش از نوع پژوهش همبستگی است. ابزارهای پژوهش شامل مقیاس سرسختی اهواز^۲ (AHI) و مقیاس جهتگیری مذهب آلپورت^۳ بود.

الف) مقیاس سرسختی اهواز (AHI): این مقیاس، که توسط کیا مرثی و همکاران (۱۳۷۷) تنظیم شده است ۲۷ ماده دارد و به گونه ای تنظیم شده است که آزمودنیها می باید به یکی از چهار گزینه «هرگز» «به ندرت» «گاهی اوقات» و «اغلب اوقات» پاسخ دهند. دامنه نمره ها بین ۰ تا ۸۱ خواهد بود. در پژوهش کیا مرثی و همکاران (۱۳۷۷) ضرایب پایانی پرسشنامه سرسختی روانشناختی به دو روش باز آزمایی^۴ و همسانی درونی^۵ محاسبه شده است.

برای بررسی روایی پرسشنامه سرسختی اهواز، این مقیاس به طور همزمان با چهار پرسشنامه ملاک مقیاس خود شکوفایی^۶ مزلو^۷، مقیاس، اعتبار سازه ای سرسختی، مقیاس افسردگی اهواز و پرسشنامه اضطراب به گروه هایی از دانشجویان داده شد. ضرایب همبستگی بین نمره های کل آزمودنیها در مقیاس سرسختی و اضطراب برای

-
- 1 - Simple random sampling
  - 2 - Ahvaz Perfectionism Scale (APS)
  - 3 - Allport Religious Orientation
  - 4 - Test retest
  - 5 - Internal consistency
  - 6 - Self actualization
  - 7 - Maslow

کل نمونه، آزمودنیهای دختر و پسر به ترتیب ۵۵٪، ۷۰٪ و ۴۴٪ به دست آمده این ضرایب بیانگر همبستگی بین نمره های کل آزمودنیها در مقیاس سرسختی و افسردگی برای کل نمونه، آزمودنیهای دختر و پسر به ترتیب ۶۲٪، ۷۱٪ و ۵۷٪ بوده است. ضریبهای همبستگی بین نمره های کل آزمودنیها، دختر و پسر در مقیاس خود شکوفایی با مقیاس سرسختی اهواز به ترتیب ۵۵٪، ۶۵٪ و ۴۵٪ بوده است. نتایج آزمونهای همبستگی پیرسون بین نمره های آزمودنیها در مقیاس اعتبار سازه ای سرسختی و مقیاس سرسختی اهواز نشان داد که ضریبهای همبستگی از نظر آماری معنی دار است و این ضریبها به ترتیب برای کل آزمودنیها، آزمودنیهای دختر و پسر ۵۱٪، ۶۱٪ و ۴۶٪ بودند. برای سنجش پایایی مقیاس از روش آلفای کرونباخ^۱ استفاده شده است. مقدار آلفای کرونباخ برابر ۹۸۸۰٪، و از مقدار ۷۰٪ بیشتر است.

ب) مقیاس جهتگیری مذهب آلپورت: آلپورت و راس^۲ در سال ۱۹۵۰ این مقیاس را برای سنجش جهتگیریهای درونی و برونی مذهب تهیه کردند. در مطالعات اولیه ای که بر این مبنا صورت گرفت، مشاهده شد که همبستگی جهتگیری برونی با درونی ۲۱٪ است (آلپورت و راس، ۱۹۶۷). این آزمون در سال ۱۳۷۸ ترجمه و هنجاریابی شده است. همسانی درونی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، ۷۱٪ و پایایی بازآزمایی آن ۷۴٪ است (مختاری و همکاران، ۱۳۸۰). در این مقیاس، گزینه های عبارت ۱ تا ۱۲ که جهتگیری مذهبی برونی را می سنجد از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق است، به این صورت که گزینه اول (الف) کاملاً مخالف، گزینه دوم (ب) تقریباً مخالف، گزینه سوم (ج) تقریباً موافق و گزینه چهارم (د) کاملاً موافق را تشکیل می دهد و در ۹ ماده بعدی یعنی شماره های ۱۳ تا ۲۱ که جهتگیری مذهبی

1 - Cronbach

2 - Allport & Ross

درونی را اندازه گیری می کند ، پاسخها برعکس است؛ یعنی گزینه اول (الف) را کاملاً موافق، گزینه دوم (ب) را تقریباً موافق، گزینه سوم (ج) را تقریباً مخالف و گزینه چهارم (د) را کاملاً مخالف در بر می گیرد. این آزمون شامل ۲۱ جمله است و محدودیت زمانی ندارد و به صورت گروهی اجرا می شود. (فگین^۱، ۱۹۶۴). این مقیاس بر مبنای نمره گذاری لیکرت، نمره گذاری می شود که دامنه آن از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف است و به پاسخها نمره ۱ تا ۵ تعلق می گیرد به این ترتیب که گزینه الف نمره یک، گزینه ب نمره دو، گزینه ج نمره چهار و گزینه د نمره ۵ و عبارات بدون پاسخ نمره سه می گیرد . جمع امتیاز جمله های ۱ تا ۱۲ میزان جهتگیری مذهبی برونی آزمودنی و مجموع نمره های عبارتهای ۱۳ تا ۲۱ نمره جهتگیری مذهبی درونی او را مشخص می کند.

در این روش پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده ها از آمار توصیفی میانگین، انحراف استاندارد، و آمار استنباطی که از ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون و آزمون T مستقل استفاده شده است.

یافته ها

جدول ۱: یافته های توصیفی مربوط به متغیرها

متغیرها	جنسیت	تعداد	درصد	میانگین	انحراف استاندارد	حداقل نمره	حداکثر نمره
جهتگیری مذهبی درونی	زن	۱۸۰	۴۷.۴	۴۱.۱۵	۱۱.۴۹۶	۹	۴۵
	مرد	۲۰۰	۵۲.۶	۳۶.۴۸	۱۷.۷۷۵	۹	۴۵
جهتگیری مذهبی بیرونی	زن	۱۸۰	۴۷.۴	۴۰.۸۲	۵.۰۳۲	۳۰	۵۸
	مرد	۲۰۰	۵۲.۶	۳۹.۳۷	۶.۱۱۱	۲۲	۵۸
سرسختی روانشناختی	زن	۱۸۰	۴۷.۴	۴۰.۲۰	۹.۴۱۶	۳۲	۸۰
	مرد	۲۰۰	۵۲.۶	۴۴.۴۱	۸.۵۳۲	۳۵	۸۰

همانگونه که در جدول ۱ مشاهده می شود، دانشجویان مرد ۵۲/۶ درصد و دانشجویان زن ۴۷/۴ درصد حجم نمونه ما را تشکیل داده اند. میانگین جهتگیری درونی زنان دانشجو ۴۱/۱۵ درصد و انحراف استاندارد آنها ۱۱/۴۹۶ درصد و میانگین جهتگیری درونی مردهای دانشجو ۳۶/۴۸ درصد و انحراف استاندارد آنها ۱۷/۷۷۵ درصد است.

میانگین جهتگیری بیرونی زنان دانشجو ۴۰/۸۲ درصد و انحراف استاندارد آنها ۵/۰۳۲ درصد و میانگین جهتگیری بیرونی مردهای دانشجو ۳۹/۳۷ درصد و انحراف استاندارد آنها ۶/۱۱۱ درصد است.

میانگین سرسختی روانشناختی زنان دانشجو ۴۰/۲۰ درصد و انحراف استاندارد آنها ۹/۴۱۶ درصد و میانگین جهتگیری بیرونی مردهای دانشجو ۴۴/۴۱ درصد و انحراف استاندارد آنها ۸/۵۳۲ درصد است.

تحلیل آماری داده ها در مورد فرضیه های مورد بررسی به نتایجی که در پی

می آید منتهی شده است:

فرضیه های اول و دوم:

۱- بین جهتگیری مذهبی درونی و سرسختی روانشناختی در دانشجویان رابطه هست.

۲- بین جهتگیری مذهبی بیرونی و سرسختی روانشناختی در دانشجویان رابطه هست.

جدول ۲: ضرایب همبستگی ساده جهتگیری مذهبی با سرسختی روانشناختی

متغیر ملاک	متغیر پیش بین	ضریب همبستگی (r)	سطح معنی داری (P)	تعداد نمونه (N)
سرسختی	جهتگیری درونی	.۲۱۸	.۰۰۰	۳۸۰
روانشناختی	جهتگیری بیرونی	-.۳۰۵	.۰۰۰	۳۸۰

همان طور که در جدول شماره ۲ مشاهده می کنید همبستگی مثبتی (۰/۲۱۸) بین جهتگیری مذهبی درونی و سرسختی روانشناختی وجود دارد و در سطح $P < ۰/۰۰۱$ معنی دار است، هم چنین همبستگی (۰/۳۰۵-) جهتگیری مذهبی بیرونی با سرسختی روانشناختی منفی و در سطح $P < ۰/۰۰۱$ معنی دار است؛ بنابراین فرضیه اول و دوم تأیید می شود.

جدول ۳: نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیری با شیوه ورود

		نسبت F	ضریب تعیین RS	همبستگی چندگانه MR	متغیر پیش بین	متغیر ملاک
مذهب بیرونی	مذهب درونی					
-	$\beta = .218$ $t = 4.335$ $P < .0001$	۱۸.۷۹۰ $P < .0001$	.۰۴۷	.۲۱۸	جهتگیری مذهبی درونی	سرسختی روانشناختی
$\beta = -.376$ $t = -7.840$ $P < .0001$	$\beta = .304$ $t = 6.351$ $P < .0001$	۴۱.۶۲۹ $P < .0001$	.۱۸۱	.۴۲۵	جهتگیری درونی و جهتگیری بیرونی	

همان طور که جدول ۳ نشان می دهد، ضریب همبستگی چندگانه برای ترکیب خطی متغیرهای جهتگیری مذهبی درونی و جهتگیری مذهبی بیرونی دانشجویان با سرسختی روانشناختی برابر $MR = .425$ و ضریب تعیین برابر $RS = .181$ و نسبت $F = 41.629$ است که در سطح $P < .0001$ معنی دار است و جهتگیری مذهبی درونی و بیرونی جمعاً ۱۸ درصد واریانس سرسختی روانشناختی را تبیین می کنند.

فرضیه های سوم، چهارم و پنجم

۳- بین دانشجویان زن و مرد از نظر جهتگیری مذهبی درونی تفاوت معنی داری

هست.

۴- بین دانشجویان زن و مرد از نظر جهتگیری مذهبی بیرونی تفاوت معنی داری

هست.

۵- بین دانشجویان زن و مرد از نظر سرسختی تفاوت هست.

جدول ۴: آزمون t مستقل برای معناداری تفاوت جهتگیری مذهبی و سرسختی

روانشناختی در بین دانشجویان دختر و پسر

متغیرها	میانگین زنان N=۱۸۰	میانگین مردان N=۲۰۰	اختلاف میانگین‌ها	درجه آزادی	آزمون t	سطح معناداری
جهتگیری مذهبی درونی	۴۱.۱۵	۳۶.۴۸	-۴.۶۷۵	۳۴۴.۲۸۷	-۳.۰۷۳	۰.۰۲
جهتگیری مذهبی بیرونی	۴۰.۸۲	۳۶.۳۷	-۱.۴۴۷	۳۷۵.۱۰۳	-۲.۵۲۸	۰.۰۱۲
سرسختی روانشناختی	۴۰.۲۰	۴۴.۴۱	۴.۲۰۵	۳۷۸	۴.۵۶۷	۰.۰۰۰

جدول ۴ تفاوت دانشجویان زن و مرد در متغیرهای جهتگیری مذهبی (درونی/ بیرونی) و سرسختی روانشناختی را نشان می‌دهد. همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌کنید، سطح معناداری جهتگیری مذهبی درونی برابر (۰/۰۰۲)، جهتگیری مذهبی بیرونی (۰/۰۱۲) و سرسختی روانشناختی (۰/۰۰۰) است؛ بنابراین تفاوت بین دانشجویان زن و مرد در هر سه متغیر معنی‌دار است. میانگین نمره دانشجویان زن در جهتگیری مذهبی درونی و بیرونی از دانشجویان مرد بیشتر است اما میانگین نمره سرسختی روانشناختی دانشجویان مرد از دانشجویان زن بیشتر است. بنابراین فرضیه‌های سوم، چهارم و پنجم تأیید می‌شود.

فرضیه‌های ششم، هفتم و هشتم:

۶- بین دانشجویان مجرد و متأهل از نظر جهتگیری مذهبی درونی تفاوت معنی

داری هست.

۷- بین دانشجویان مجرد و متأهل از نظر جهتگیری مذهبی بیرونی تفاوت معنی داری هست.

۸- بین دانشجویان مجرد و متأهل از نظر سرسختی تفاوت وجود دارد.

جدول ۵: آزمون t مستقل برای معناداری تفاوت جهتگیری مذهبی و سرسختی

روانشناختی بین دانشجویان متأهل و مجرد

متغیرها	میانگین مجرد N=۳۱۷	میانگین متأهل N=۶۳	اختلاف میانگینها	درجه آزادی	آزمون t	سطح معناداری
جهتگیری مذهبی درونی	۳۸.۶۰	۳۹.۱۴	-۰.۵۴۳	۹۶.۸۱۳	-۰.۲۸۱	.۷۸۰
جهتگیری مذهبی بیرونی	۳۹.۶۲	۴۲.۲۴	-۲.۶۱۷	۱۵۳.۵۱۰	-۴.۸۹۳	.۰۰۰
سرسختی روانشناختی	۴۲.۸۱	۴۰.۴۳	۲.۳۷۶	۳۷۸	۱.۸۸۲	.۰۶۱

جدول ۵ تفاوت دانشجویان متأهل و مجرد را در متغیرهای جهتگیری مذهبی (درونی / بیرونی) و سرسختی روانشناختی نشان می دهد. همان طور که در جدول ۵ مشاهده می کنید، سطح معناداری جهتگیری مذهبی درونی برابر (۰/۷۸۰)، جهتگیری مذهبی بیرونی (۰/۰۰۰) و سرسختی روانشناختی (۰/۰۶۱) است؛ بنابراین تفاوت بین دانشجویان مجرد و متأهل در متغیر جهتگیری بیرونی معنی دار است اما تفاوت بین دانشجویان مجرد و متأهل در متغیرهای جهتگیری مذهبی درونی و سرسختی روانشناختی معنی دار نیست. میانگین نمره دانشجویان متأهل در جهتگیری مذهبی

درونی و بیرونی از دانشجویان مجرد بیشتر است اما میانگین نمره سرسختی روانشناختی دانشجویان مجرد از دانشجویان متأهل بیشتر است؛ بنابراین فرضیه هفتم تأیید، ولی فرضیه ششم و هشتم رد می شود.

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با هدف بررسی رابطه بین سرسختی روانشناختی و جهتگیری مذهبی دانشجویان انجام شد. نتایج فرضیه اول نشان داد که بین سرسختی روانشناختی و جهتگیری مذهبی درونی دانشجویان رابطه مثبت و معنی داری هست. نتایج این فرضیه با یافته‌های پژوهشهای یانگ و همکاران (۲۰۰۰)، مکنالتی و همکاران (۲۰۰۴) و ناوارا و جیمز (۲۰۰۵) همسو است. معنویت به عنوان یک سازه، نقش مهمی بر سازگاری روانشناختی دارد نتایج این پژوهشها حاکی بود که باورهای دینی در سلامت روان و سازگاری افراد نقش عمده‌ای دارد.

در خصوص آزمایش فرضیه دوم مبنی بر اینکه "بین سرسختی روانشناختی و جهتگیری مذهبی بیرونی در دانشجویان رابطه هست"، نتایج حاکی بود که بین سرسختی روانشناختی و جهتگیری مذهبی بیرونی رابطه منفی و معنی داری هست؛ یعنی با افزایش سرسختی روانشناختی، جهتگیری مذهبی بیرونی کاهش می یابد. نتایج تحقیق ناوارا و جیمز (۲۰۰۵) بیانگر این بود که افرادی که در مقیاس جهتگیری مذهبی بیرونی نمره‌های بیشتری را کسب کرده بودند تنش بیشتری داشتند ولی افرادی که نمره‌های بیشتری در جهتگیری مذهبی درونی داشتند، تنش کمتری را نشان دادند که نتیجه این پژوهش با این یافته همسو است. آزموده و همکاران (۱۳۸۶) نیز عنوان کردند که بین جهتگیری مذهبی و متغیرهای شادکامی و سرسختی روانشناختی رابطه معنادار هست. افراد با جهتگیری درونی نسبت به افراد با جهتگیری

بیرونی از تعهد، مهار و مبارزه جویی بیشتری برخوردارند. سرسختی، ترکیبی از باورها در مورد خود و جهان است که از سه جزء تعهد، کنترل و مبارزه‌جویی تشکیل شده است در حالی که جهتگیری مذهبی بیرونی، خارجی و ابزاری است که برای ارضای نیازهای فردی از قبیل مقام و امنیت مورد استفاده قرار می‌گیرد.

دیگر نتایج فرضیه‌ها بیانگر این بود که بین دانشجویان زن و مرد از نظر جهتگیری مذهبی درونی، جهتگیری مذهبی بیرونی و هم‌چنین سرسختی، تفاوت معنی‌داری هست. که این یافته با نتایج تحقیق کامیار (۱۳۸۶) همسو است. شریفی، عریضی و نامداری (۱۳۸۴) نیز در تحقیق خود نشان دادند که بین دختران و پسران از نظر سرسختی روانشناختی، تفاوت معنی‌داری نیست. از طرفی آزموده و همکاران (۱۳۸۶) نیز عنوان کردند که بین زنان و مردان از نظر سرسختی روانشناختی، تفاوت معنی‌داری هست و دختران از سطح سرسختی روانشناختی قویتری برخوردارند که این یافته نیز با یافته‌های آنان نا همسو است.

بررسی معنی‌داری تفاوت بین دانشجویان مجرد و متأهل از نظر جهتگیری مذهبی درونی، جهتگیری مذهبی بیرونی و سرسختی نشان داد که بین این دو گروه صرفاً از نظر جهتگیری مذهبی بیرونی تفاوت معنی‌داری هست. چنین به نظر می‌سد که امروزه نا برابریهای موقعیتهای مختلف زنان و مردان در جامعه در حال کم شدن است به طوری که بخش قابل توجهی از دانشجویان دانشگاه را زنان تشکیل می‌دهند و در موقعیتهای اجتماعی و شغلی بیشتری نسبت به قبل زمینه حضور پیدا کرده‌اند.

در کل، یافته پژوهشهای متعددی نشان داده است که سرسختی روانشناختی به عنوان یک ویژگی شخصیتی رابطه بین تنش و بیماری را تعدیل می‌کند، یعنی در رویارویی با حوادث تنش زای زندگی به عنوان منبع مقاومت و سپر محافظ عمل می‌

کند (کوباسا^۱، ۱۹۷۹ به نقل از شریفی، عریضی و نامداری، ۱۳۸۴). اوفار (۲۰۰۴) جوانان سرباز، که سرسختی روانشناختی آنها ضعیف بود، نسبت به جوانانی که این خصلت در آنها بیشتر بود، بیشتر دچار اضطراب جدایی از خانواده شده بودند (به نقل از نیسی و همکاران ۱۳۸۴). نتایج تحقیقات مدی و همکاران (۱۹۹۶) بیانگر این بود که رابطه منفی بین سرسختی و مصرف مواد مخدر و الکل وجود دارد. نتایج تحقیق بیانی و همکاران (۱۳۸۷) بیانگر این بود که بین جهتگیری مذهبی دانشجویان با اضطراب و افسردگی رابطه معکوسی هست. نریمانی (۱۳۸۶) نشان داد بین متغیرهای سرسختی روانشناختی، سبکهای تفکر و مهارتهای اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه مثبت معناداری هست و از سه متغیر پیش بین تنها متغیرهای سرسختی روانشناختی و سبکهای تفکر قابلیت پیش بینی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان را داشتند. این یافته ها همگی حاکی است که مفهوم سرسختی روانشناختی سبب می شود که فرد با شیوه ای خاص و با ثبات به رویدادهای زندگی واکنش نشان دهد. نباید از نظر دور داشت که این یافته ها صرفاً به جامعه دانشجویان دانشگاه پیام نور اسلام آباد غرب قابل تعمیم است. همبستگی تنها به بررسی رابطه بین متغیر می پردازد و در نتیجه نمی توان گفت که به طور مثال عامل A باعث عامل B شده است یا بر عکس و این از مهمترین محدودیتهای مطالعات همبستگی است. استفاده از ابزار تکمیلی دیگری همراه پرسشنامه نظیر مصاحبه می تواند بر غنای اطلاعات بیفزاید؛ لذا تحقیقات بیشتر در این زمینه مورد نیاز است. این پژوهش در دیگر مقاطع می تواند نتایج سودمندی را به بار آورد.

منابع فارسی

- آزموده، پیمان؛ شهیدی، شهریار؛ دانش، عصمت (۱۳۸۶). رابطه بین جهتگیری مذهبی با شادکامی و سرسختی. فصلنامه روانشناسی، دوره ۲۱، سال یازده، ش ۱: ۶۰ تا ۷۴.
- بیانی، علی اصغر؛ گودرزی، حسنیه؛ بیانی، علی؛ محمد کوچکی، عاشور (۱۳۸۷). بررسی رابطه جهتگیری مذهبی با اضطراب و افسردگی در دانشجویان. فصلنامه اصول بهداشت روانی، دوره ۳۹، سال دهم، ش ۳: ۲۰۹ تا ۲۱۴.
- جان بزرگی، مسعود (۱۳۷۸). بررسی اثر بخشی روان درمانگری کوتاه مدت با و بدون جهت گیری مذهبی بر مهار اضطراب و تنیدگی. پایان نامه دکتری، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- روغنجی، محمود (۱۳۸۴). بررسی رابطه جهتگیری مذهبی با سلامت روان در دانشجویان دانشگاه رازی کرمانشاه. پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- شریفی، خلیل؛ عریضی، حمیدرضا؛ نامداری، کوروش (۱۳۸۴). بررسی رابطه بین عملکرد خانواده و سرسختی روانشناختی در دانش آموزان. فصلنامه دانشور رفتار، دوره ۱، سال دوم، ش ۱۰: ۸۵ تا ۹۴.
- کامیار، کاوه؛ یزدی، سیده منوره (۱۳۸۶). بررسی رابطه سرسختی با هوش هیجانی و مقایسه آن در زنان و مردان دانشجوی شاغل دانشگاه‌های شهر تهران. فصلنامه اندیشه های نوین تربیتی، دوره ۱۳، سال سوم، ش ۲-۱: ۳۵ تا ۵۰.
- کیامرثی، آذر؛ نجاریان، بهمن؛ مهربانی زاده هنرمند، مهناز (۱۳۷۷). ساخت و اعتبار یابی مقیاسی برای سنجش سرسختی روانشناختی. مجله روانشناسی، ش ۳.
- مختاری، عباس؛ عباسعلی، الهیاری؛ رسول زاده طباطبایی، سید کاظم (۱۳۸۰). رابطه جهتگیری مذهبی با میزان تنیدگی. فصلنامه روانشناسی، دوره ۵، سال اول، ش ۱۷: ۵۶ تا ۶۷.
- نریمانی، محمد؛ امینی زرار، محمد؛ برهمند، اوشا؛ ابوالقاسمی، عباس (۱۳۸۶). ارتباط سرسختی روانشناختی، سبکهای تفکر و مهارتهای اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. فصلنامه روانشناسی دانشگاه تبریز، دوره ۲۲، سال پنجم، ش ۲: ۹۳ تا ۱۰۷.
- نیسی، عبدالکاظم؛ شهنی بیلاق، منیجه؛ فراشبندی، افسانه (۱۳۸۴). بررسی رابطه ساده و چندگانه متغیرهای عزت نفس، اضطراب عمومی، حمایت اجتماعی ادراک شده و سرسختی روانشناختی با اضطراب اجتماعی دختران دانش آموز پایه اول دبیرستانهای شهرستان آبادان. فصلنامه علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، دوره سوم، سال دوازدهم، ش ۳: ۱۳۷ تا ۱۵۲.
- وردی، مینا؛ مهربانی زاده هنرمند، مهناز؛ نجاریان، بهمن (۱۳۷۸). رابطه کمال گرایی و سرسختی روانشناختی با سلامت روانی و عملکرد تحصیلی. فصلنامه علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، دوره سوم، سال ششم، ش ۱ و ۲: ۵۱ تا ۷۰.

منابع انگلیسی

- Allport, G.W. & Ross, J, M. (1967). **Personal religious orientaition and prejudice**. Journal of personality and Social Psychology,5,447-457.
- Brannon,L,Feist,J.(1997).**Health Psychology: An Introduction to Behavior and Health(3rd ed)**. Pacific Grove,CA:Brooks/Cole.
- Feagin, J.R.(1964). **Prejudice and religious types: A focused study of Southern fundamentalists**. Journal for the Scientific study of Religion, 4, 3-13.
- Johnson, M. A. (2004). **Faith, Prayer and religious observances**. Journal of Clinical Cornerstone, 6(1): 17-24.
- Kobasa, S. (1982). **the hardy personality: Toward a social psychology of stress and health**. In Sander, G.S.Social psychology of health and illness. Hillsdale, NJ: Erlbium.
- Maddi, S. R., Wadhwa, P., & Haier, R. J. (1996). **Relationship ofhardiness to alcohol and drug use in adolescents**. The AmericanJournal of Drug and Alcohol Abuse, 22 (22), 247-257.
- Mculty, K. etal. (2004). **Perceived uncertainly, spiritual well-being and psychological adaptation in individual with multiple sclerosis**. Journal of Family Psychology.
- Navara,G.S. James, S. (2005). **Acculturative stress of missionaries: Does religious orientation affect religious coping and adjustment?**. International Journal of Intercultural Relations.
- Young, J. S. et al. (2000). **The moderating relationship of spirituality on negative life events and psychological adjustment**. Journal of Counseling and Value, 45 (1): 49-58.

